

บทที่ 5

บทสรุป

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในสมัยแห่งการพัฒนาของไทย คือในระยะที่ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 และ 2 ได้ก่อให้เกิดปัจจัยอันทำให้ผู้หญิงที่มีการศึกษาออกมาประกอบวิชาชีพนอกบ้านมากขึ้น ปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ออกมาทำงานนอกบ้าน ได้แก่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจขนาดใหญ่ การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา และค่านิยมของสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงเข้ามาทำงานมากขึ้น

ความเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจซึ่งเกิดขึ้นในภาคของธุรกิจเอกชน คือ ย่านธุรกิจการค้าได้ขยายจากบริเวณเขตชั้นในของกรุงเทพฯ มาสู่ทางทิศตะวันออก บริเวณถนนสีลม บริเวณดังกล่าว มีเอกชนมาเปิดบริษัท ห้างร้าน ตามนโยบายส่งเสริมธุรกิจเอกชนของรัฐเป็นจำนวนมาก ธุรกิจภาคเอกชนดังกล่าวนี้ได้เปิดโอกาสให้ผู้หญิงที่มีการศึกษา ซึ่งมักมาจากครอบครัวชั้นกลาง เข้ามาเป็นพนักงานในตำแหน่งต่างๆ ที่สำคัญคือ พนักงานธนาคาร, เลขานุการ และนักบัญชี ซึ่งกล่าวได้ว่าผู้หญิงที่ประกอบอาชีพดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของ “ผู้หญิงทำงาน” ที่เพิ่มขึ้นจากกลุ่มผู้หญิงที่ประกอบอาชีพแบบเดิม คือ ครู พยาบาล ฯลฯ

หลังจากได้ศึกษาถึงลักษณะการเข้าสู่อาชีพ และลักษณะงานที่ทำของ “ผู้หญิงทำงาน” พบว่าวิชาชีพของกลุ่มผู้หญิงดังกล่าวในธุรกิจภาคเอกชน เป็นวิชาชีพใหม่ที่สอดคล้องกับบรรยากาศการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ทั้ง 3 อาชีพ เปิดโอกาสให้ผู้หญิงเข้าไปทำงานในลักษณะที่ต่างไปจากอาชีพที่มีมาแต่เดิมและมีความแตกต่างระหว่างกัน ใน 3 อาชีพนี้ด้วย สำหรับงานเลขานุการจะต้องมีทักษะเฉพาะ โดยกลุ่มผู้หญิงที่ทำงานในตำแหน่งนี้มีการศึกษาดังแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จนถึงปริญญาตรี หรือจบการศึกษาในหลักสูตรวิชาชีพเลขานุการ นอกจากนี้แล้ว ผู้ที่อยากจะทำงานเลขานุการต้องศึกษาเพิ่มเติมอีกด้วย

จากการสัมภาษณ์ผู้หญิงกลุ่มที่ทำงานเลขานุการ พบว่าส่วนใหญ่มีความชอบและภาคภูมิใจในงานที่ทำ จากความชอบและความภาคภูมิใจในงานของตนจึงเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้กลุ่มผู้หญิงเหล่านี้ยังคงแสวงหาความก้าวหน้าในอาชีพเลขานุการ มีการเลื่อนตำแหน่งจากเลขานุการธุรการ ไปจนถึงเลขานุการผู้บริหาร ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้ที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะดี ทำให้มีโอกาสดีในการศึกษาหาความรู้และทักษะในการประกอบวิชาชีพเฉพาะด้าน โดยเฉพาะความรู้ภาษาอังกฤษและวิชาชีพเลขานุการ ผู้หญิงเหล่านี้จึงไปทำงานในภาคธุรกิจเอกชนที่จำเป็นต้องใช้ความสามารถและทักษะดังกล่าวข้างต้น

สำหรับอาชีพนักบัญชีซึ่งเป็นอาชีพที่ต้องอาศัยทักษะความชำนาญเฉพาะทาง เช่น หลักการทำบัญชีและการคำนวณ กลุ่มตัวอย่างของผู้หญิงที่ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ มาจากครอบครัวที่มีเชื้อ

สายจีนที่มีความคุ้นเคยอยู่กับการคำนวณและตัวเลข รวมไปถึงความคุ้นเคยกับการทำธุรกิจของครอบครัว ความก้าวหน้าในอาชีพนี้ จำเป็นต้องมีความรู้พื้นฐานทางบัญชี แม้ว่าต่อมาจะได้เลื่อนตำแหน่งเป็นผู้บริหารก็ยังคงต้องใช้ทักษะทางด้านบัญชี ส่วนผู้หญิงซึ่งเป็นพนักงานธนาคารสังเกตได้ว่าในสายอาชีพนี้ โอกาสของผู้หญิงที่จะก้าวหน้าขึ้นไปสู่ตำแหน่งบริหารระดับสูงมีน้อยกว่าทั้งสองอาชีพข้างต้น ผู้หญิงซึ่งทำงานเป็นพนักงานธนาคารในกลุ่มตัวอย่างที่ได้ทำการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีตำแหน่งเป็นผู้บริหารระดับกลาง เนื่องจากการที่จะก้าวขึ้นมาเป็นผู้บริหารระดับสูงในด้านการธนาคารจะต้องมีประสบการณ์ที่หลากหลาย

กลุ่ม “ผู้หญิงทำงาน” ใน 3 อาชีพที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในงานศึกษาชิ้นนี้ มีทัศนคติว่าชีวิตของพวกเขาจะต้องทำงานอาชีพมากกว่าการทำหน้าที่ในครอบครัวแต่เพียงประการเดียว การทำงานนอกบ้าน ส่งผลให้ผู้หญิงเหล่านี้มีทัศนคติว่า งานทำให้ชีวิตมีคุณค่า นอกจากนี้แล้ว ยังเห็นว่าการทำงานได้ทำให้พวกเขามีโลกทัศน์ที่กว้างขวางมากขึ้น ได้เรียนรู้ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่างทันสมัย การทำงานในภาคธุรกิจสมัยใหม่ซึ่งส่งผลให้ “ผู้หญิงทำงาน” มีความสำคัญว่าตนเองมีความสามารถในการประกอบกิจกรรมต่างๆ นอกเหนือจากการทำงานในบ้าน ประกอบกับการทำงานนอกบ้านทำให้ผู้หญิงกลุ่มนี้สามารถพึ่งพาตนเองในทางเศรษฐกิจได้ ส่งผลให้ “ผู้หญิงทำงาน” สามารถบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย และกิจกรรมนันทนาการนอกบ้านต่างๆ ได้อย่างเป็นอิสระมากขึ้น

ผลกระทบจากการออกไปทำงานนอกบ้านที่เด่นชัดที่สุด น่าจะเป็นผลกระทบต่อหน้าที่ของผู้หญิงในครอบครัว โดยปกติผู้หญิงที่ประกอบอาชีพในช่วงก่อนหน้านี้น่าจะออกจากงานภายหลังการสมรส แต่ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของกลุ่มผู้หญิงทำงานในสมัยพัฒนาก็คือ มีแนวโน้มที่ผู้หญิงจะยังคงทำงานต่อไป หลังจากแต่งงานแยกออกไปมีครอบครัวของตนเอง ทั้งนี้ก็เนื่องมาจาก “ผู้หญิงทำงาน” มีทัศนคติที่เห็นความสำคัญของงาน และคิดว่าสามารถทำงานนอกบ้านไปพร้อมกับดูแลครอบครัวได้ โดยกลุ่ม “ผู้หญิงทำงาน” ทั้งหมดที่ได้ทำการศึกษา ไม่มีใครปฏิเสธความสำคัญในหน้าที่ของผู้หญิงที่มีต่อครอบครัวเลย ทัศนคติที่แตกต่างจากเดิมของ “ผู้หญิงทำงาน” กลุ่มนี้ คือผู้หญิงสามารถเปลี่ยนรูปแบบในการดูแลครอบครัวใหม่ เช่น การอาศัยญาติผู้ใหญ่และผู้ช่วยงานบ้านที่ไว้วางใจได้หรือการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ซึ่งเริ่มมีขึ้นในสมัยพัฒนานี้ เพื่อลดภาระในการดูแลงานบ้าน รวมไปถึงการเริ่มเรียกร้องให้ผู้ชายมีส่วนช่วยแบ่งเบาภาระงานบ้านตามสมควร

ฉะนั้นในช่วงที่ทำการศึกษาคือ พ.ศ. 2500 -2516 นี้ ภาพที่สามารถสรุปได้จากการศึกษาเรื่องนี้ ก็คือ ผู้หญิงชั้นกลางที่มีการศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของการทำงานและทำงานเป็นระยะเวลาที่ยาวนานขึ้นแม้ผู้ที่ทำการสมรสบางส่วนก็จะทำงานต่อไปจนถึงเกษียณอายุหรือใกล้เกษียณอายุตามระเบียบขององค์กรที่สังกัด จึงนับเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดผู้หญิงทำงานในสังคมไทย

ผู้เขียนใคร่ขอตั้งข้อสังเกตกว้าง ๆ เกี่ยวกับความเหมือนและความแตกต่างระหว่าง “ผู้หญิงทำงาน” ในช่วงเวลาที่ทำการศึกษและ ผู้หญิงทำงานในปัจจุบัน มีประเด็นสำคัญ ใน 3 ด้านคือ ในปัจจุบันนี้การที่ผู้หญิงชั้นกลางที่มีการศึกษาออกมาทำงานนอกบ้านนับเป็นเรื่องปกติที่เห็นได้ทั่วไปในสังคมทั้งในภาครัฐและเอกชน เราสามารถพบเห็น ผู้หญิงทำงานในภาคเอกชนได้ทั่วไปในกรุงเทพ ไม่จำกัดเฉพาะในย่านสีลมซึ่งเป็นย่านธุรกิจที่สืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยพัฒนาและยังขยายออกไปยังย่านธุรกิจอื่น เช่น ย่านสุขุมวิท เป็นต้น ด้านปัจจัยที่ทำให้ผู้หญิงออกมาทำงานนอกบ้าน ปัจจัยทางเศรษฐกิจยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้หญิงออกมาทำงานนอกบ้าน สำหรับปัจจัยทางค่านิยมนั้น ในปัจจุบันแทบจะไม่มีใครถกเถียงกันแล้วว่าผู้หญิงควรจะออกไปทำงานนอกบ้านหรือไม่อีกต่อไป ออกจะเป็นเรื่องแปลกเสียด้วยซ้ำหากผู้หญิงคนใดจากครอบครัวชั้นกลางที่จบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแล้วไม่ได้ทำงาน ผู้หญิงส่วนใหญ่มีความมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อส่งสมประสงค์และเก็บหอมรอมริบเงินที่ได้จากการทำงานเพื่อสร้างฐานะของตนไม่ต่างกับผู้ชาย กล่าวได้ว่าผู้หญิงทำงานในปัจจุบันส่วนใหญ่สามารถมีความมั่นคงในชีวิตโดยไม่ต้องแต่งงานได้ในที่ทำงานผู้หญิงได้รับการยอมรับในด้านความสามารถมากขึ้น ผู้หญิงมีโอกาสดำรงตำแหน่งงานขึ้นไปได้ถึงตำแหน่งระดับสูงทั้งในองค์กรภาครัฐและเอกชน

ในด้านภาระหน้าที่ในครอบครัว ผู้หญิงยังคงรู้สึกว่างานในครอบครัวยังเป็นหน้าที่ของตนอยู่เหมือนเดิม ครอบครัวชั้นกลางในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะแยกบ้านออกมาจากพ่อแม่เป็นครอบครัวเดี่ยว และเริ่มไม่สามารถมีผู้ช่วยงานบ้านที่มีความผูกพันกันยาวนานมากนัก นอกจากนี้ในบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป การที่แยกครอบครัวออกมาอยู่ตามลำพังทำให้ครอบครัวสมัยใหม่แยกออกมาจากระบบเครือญาติ ซึ่งเคยมีญาติผู้ใหญ่คอยควบคุมดูแลผู้ช่วยทำงานบ้าน แต่ในปัจจุบันก็มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้นเช่น มีอาหารสำเร็จรูป ร้านอาหารซักรีดเสื้อผ้า ศูนย์เลี้ยงเด็ก และเครื่องผ่อนแรงในการทำงานบ้านเช่น เตารีดไฟฟ้า เครื่องซักผ้า เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันผู้หญิงทำงานทุกคนได้ฝืนถึง “ครอบครัวในอุดมคติ” ที่ผู้ชายช่วยงานในครอบครัวมากขึ้น ทำให้เกิดแนวความคิดเรื่อง “แฟมิลี่แมน” ซึ่งความหมายหนึ่งคือผู้ชายที่ยอมรับที่จะช่วยภรรยาทำงานบ้านจะเห็นได้ว่าการผลิตซ้ำแนวคิดนี้เริ่มมีทางสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ มากขึ้น แต่ไม่ใช่ทุกครอบครัวจะมีครอบครัวแบบนี้ ซึ่งหากผู้หญิงทำงานมีครอบครัวเช่นนั้นจริงก็จะทำให้พวกเขาทำงานได้เต็มศักยภาพยิ่งขึ้น ซึ่งทัศนคติของผู้หญิงทำงานในยุคปัจจุบันก็เป็นประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาวิจัยอย่างลึกซึ้งต่อไป